

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ПРАВА ДИТИНИ ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND CHILD RIGHTS

Костова Н.І., к.ю.н.,
юрист

Зрозуміло, що штучний інтелект (ШІ) впливатиме на всіх нас у багатьох сферах життя, і діти не є винятком. З іншого боку, діти становлять близько третини користувачів інформації та онлайн-додатків. Іншими словами, вони є дуже представницькою групою. Здається більш ніж розумним, що ООН пропонує ряд «принципів», які слід застосовувати в програмах штучного інтелекту, щоб не завдати шкоди найменшим і найслабшим у суспільстві. Маленькі діти перебувають у процесі фізичного та емоційного розвитку, і тому вони перебувають у найбільш формувальному етапі свого життя. І, отже, вони більш незахищені, ніж люди похилого віку, піддаються впливу алгоритмів, які «деформують» ситуацію в навколишньому світі. Спостереження за дітьми – це ще одне застосування штучного інтелекту, яке процвітає завдяки прогресивним машинним і глибоким методам навчання. Хоча певний рівень спостереження підвищує безпеку, стеження становить ризик для дітей. Стеження також створює ризики для конфіденційності, безпеки, упередженості та безпеки та, особливо в контексті освіти, обмежує здатність і готовність дітей ризикувати та іншим чином виражати себе. Стаття описує потенційне позитивне та негативне використання штучного інтелекту в житті дітей, сподіваючись зробити внесок у розмову про розробку системи штучного інтелекту, заснованої на правах дитини, яка визначає права та відповідні обов'язки для урядів, освітан, розробників, корпорацій, батьків, і дітей у всьому світі.

Поряд із технологічними питаннями штучного інтелекту все більшого значення набувають питання етики. Штучний інтелект є ідеологічним. Занепокоєння щодо штучного інтелекту полягає не в тому, що він не виконає обіцянок, наданих його прихильниками, а скоріше в тому, що він це зробить, але без належного розгляду етичних наслідків. Існують припущення, вбудовані в алгоритми, які формуватимуть те, як реалізовуватиметься освіта, і якщо учні не відповідають цій концептуальній моделі, вони опиняться за межами сфери, де людина може застосувати людську мудрість, щоб змінити або втрутитися в несправедливий результат. Можливо, одним із найбільших внесків штучного інтелекту стане розуміння того, наскільки важлива людська мудрість в освіті та в інших сферах. Уряди та глобальні організації розробляють ініціативи та створюють надійні технології штучного інтелекту для дітей. Зі штучним інтелектом і роботами технологія на підйомі, зростаюча кількість нових програм, які зараз впливають і мають потенціал для подальшого впливу благополуччя та розвитку дітей. Однак, існує загальне занепокоєння, що на основі ШІ програми несуть певні ризики, які можуть і не бути достатньою підтримкою або навіть може порушити основні права дітей. Наприклад, системи на основі штучного інтелекту, які записують індивідуальні дані дітей, уподобання та надання персоналізованого вмісту, може становити ризик для конфіденційності та захисту даних. Враховуючи розвиток і розширення цифрових технологій середовища, можливості та ризики що цифровий світ дає дітям, ООН прийняв коментар 25 прав дитини в цифровому середовищі. У цьому коментарі докладно розглядаються чотири основні принципи прав дитини, а саме: відсутність дискримінації, найкращі інтереси дитини, право на життя, виживання та розвиток, повага до думки дитини. Коментар 25 запрошує уряди впроваджувати положення, галузеві кодекси, стандарти, та планує забезпечити дітей корисними можливостями від взаємодії з цифровим безпечним способом. Цей загальний коментар 25 визнає це у розвинутих країнах, орієнтуючись на цифровий світ є частиною повсякденного життя дітей. І світова спільнота почала розуміти виклики та цифрові можливості середовища. Проте це вказує на те, що слід звернути особливу увагу до технологій на основі ШІ, які були показані докорінно змінити взаємодію дітей з цифровим і фізичним світом.

Ключові слова: права дитини, штучний інтелект, цифрова революція, інформаційні технології, міжнародні стандарти, інновації.

It is clear that artificial intelligence (AI) will affect all of us in many areas of life, and children are no exception. On the other hand, children make up about a third of users of information and online applications. In other words, they are a very representative group. It seems more than reasonable that the UN proposes a set of "principles" to be applied in AI applications so as not to harm the smallest and weakest in society. Young children are in the process of physical and emotional development, and therefore they are in the most formative phase of their lives. And, therefore, they are more defenseless than the elderly, exposed to the influence of algorithms that "deform" the situation in the surrounding world. Child monitoring is another AI application that is thriving thanks to advanced machine learning and deep learning techniques. Although some level of surveillance increases safety, surveillance poses a risk to children. Surveillance also creates risks to privacy, safety, bias and security and, particularly in the context of education, limits children's ability and willingness to take risks and otherwise express themselves. The article describes the potential positive and negative uses of artificial intelligence in children's lives, hoping to contribute to the conversation about developing a child-rights-based artificial intelligence framework that defines rights and corresponding responsibilities for governments, educators, developers, corporations, parents, and children Worldwide. Along with technological issues of artificial intelligence, issues of ethics are becoming increasingly important. Artificial intelligence is ideological. The worry about artificial intelligence is not that it will fail to deliver on the promises made by its proponents, but rather that it will, but without due consideration of the ethical implications. There are assumptions built into algorithms that will shape how education will be delivered, and if students do not fit this conceptual model, they will be outside the realm of human wisdom being able to apply human wisdom to change or intervene in an unjust outcome. Perhaps one of the greatest contributions of artificial intelligence will be an understanding of how important human wisdom is in education and other fields. Governments and global organizations are developing initiatives and creating robust AI technologies for children. With artificial intelligence and robotics technology on the rise, a growing number of new programs are now impacting and have the potential to further impact children's well-being and development. However, there is a general concern that AI-based programs carry certain risks that may not be sufficient support or may even violate children's fundamental rights. For example, AI-based systems that record children's individual data, preferences and deliver personalized content may pose a risk to privacy and data protection. Considering the development and expansion of digital technologies, the environment, opportunities and risks that the digital world presents to children, the UN adopted Commentary 25 on the rights of the child in the digital environment. This commentary elaborates on the four main principles of the rights of the child, namely: non-discrimination, the best interests of the child, the right to life, survival and development, and respect for the views of the child. Commentary 25 invites governments to implement regulations, industry codes, standards, and plans to ensure children benefit from interacting digitally in a safe way. This general comment 25 recognizes that in developed countries, focusing on the digital world is part of children's everyday lives. And the world community began to understand the challenges and opportunities of the digital environment. However, it does indicate that particular attention should be paid to AI-based technologies, which have been shown to fundamentally change how children interact with the digital and physical worlds.

Key words: child rights, artificial intelligence, digital revolution, information technologies, international standards, innovations.

Постановка проблеми. Штучний інтелект, безсумнівно, пропонує дітям багато можливостей, але він також підвищує ризик порушуючи їхні права. У той час

як зростає кількість політичних ініціатив і відповідних досліджень прагнути краще зрозуміти та надати рішення для зменшення ризиків і збільшення переваг. Технологія,

заснована на штучному інтелекті все частіше присутні в житті наших дітей. Уряди та глобальні організації розвивають ініціативи та засновують рамки для створення надійної та орієнтованої на дітей технології ШІ. Значні кроки в політиці і вже було проведено дослідження для виявлення основних елементів, необхідних для надійного ШІ для дітей.

Проте зацікавлені сторони зі світу наукові кола, інституції, що розробляють політику, і галузь здебільшого дотримується власних планів, з невеликим усвідомленням потреб. Крім того, участь дітей має розглядатися як основний елемент для розробки надійного ШІ для дітей, все ще бракує сенсу дітей участь у багатьох ініціативах. Майбутні кроки узгоджені та скоординовані дії щодо

ШІ для дітей, який принесе користь прозоре спілкування між зацікавленими сторонами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впливу штучного інтелекту на права дитини більш широко досліджена в працях вчених інших країн. А саме, Еллі Кристіна Джейкобсен. Питаннями прав дитини в інформаційному суспільстві займаються науковці також в Україні, а саме: А. Куйбіда, А. Гусева, І. Котляра, Ю. Павленко та інші. Основні принципи доступу до штучного інтелекту, закріплені в аналізованих міжнародних нормативних документах.

Метою є ризики для прав дитини, які можуть виникнути внаслідок застосування штучного інтелекту, а також пропонування шляхів їх запобігання та вирішення. Потенційно усвідомленні основні загрози і можливості для реалізації прав дитини в ШІ, а також у розвитку вмінь реагувати на ці виклики. Виокремлюються глобальні та національні стратегії регулювання відповідних стандартів прав дитини в ШІ.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на весь цей технологічний розвиток і його кілька потенційно позитивних аспектів, таких як швидке вирішення різноманітних проблем, автоматизація різних процесів і полегшення людського життя в цілому, ШІ спровокував ряд етичних питань і пов'язаних з ними дискусій навколо прав людини та безпеки. Ініціатива ЮНІСЕФ та уряду Фінляндії, щодо ШІ та прав дітей у 2019 році запустив дворічний проект, щоб зосередитися конкретно про права дитини в умовах штучного інтелекту [3]. Цей проект мав на меті краще зрозуміти, як системи на основі ШІ вплинуть на дітей та їх права та які дії потрібні захищати, піклуватися про дітей і надавати їм повноважень. ЮНІСЕФ вважав, що діти мають труднощі з розумінням систем на основі ШІ не маючи можливості висловити свої думки в процесах прийняття рішень. В цьому контексті, ЮНІСЕФ запросив широкий спектр зацікавлених сторін, включаючи дітей, урядові та неурядові організації, підприємства та експертів у галузі ШІ та прав дитини. ЮНІСЕФ залучив 245 підлітків з Бразилії, Чилі, Південної Африки, Швеції та Сполучених Штатів в глобальному масштабі консультація. Діти мали змогу обговорити свої досвіди роботи зі ШІ та те, як вони розуміють ризики та можливості, які він представляє в їхньому житті. На підставі вищезазначених заходів, ЮНІСЕФ опублікував звіт про політичні рекомендації для штучного інтелекту та дітей у листопаді 2021 р. [1]. Запропоновано дев'ять вимог і відповідні рекомендації щодо розробки та розгортання дитячо-орієнтованого ШІ, а саме: 1. Підтримуйте розвиток і добробут дітей; 2. Забезпечити інклюзивно дітей та для дітей; 3. Пріоритет справедливості та недискримінації для дітей; 4. Захист даних і конфіденційності дітей; 5. Забезпечити безпеку для дітей; 6. Забезпечити прозорість, зрозумілість для дітей; 7. Розширення можливостей урядів і компаній знання ШІ та прав дитини; 8. Готуйте дітей до теперішнього та майбутнього де розробки в ШІ; 9. Створити сприятливе середовище для дітей.

У травні 2021 року ОЕСР опублікувала перегляд «Рекомендації щодо охорони дітей онлайн» з огляду на

технологічні, правові та політичні досягнення, які були перейменовано на «Рекомендації щодо дітей у цифровому середовищі» [4]. Мета цього знайти баланс між захистом дітей від ризику та заохочення можливостей переваг цифрового середовища. Рекомендації щодо дітей у цифровому світі наголошує на такі пункти: 1. Перегляньте, та внесіть відповідні зміни, закони, які прямо чи опосередковано стосуються дітей в цифровому середовищі; 2. Сприяти цифровій грамотності як важливому інструменту для задоволення потреб дітей; 3. Сприяти прийняттю заходів, які задумом забезпечують безпеку дітей відповідно до віку.

У ньому наголошується на відповідальності організації-учасниці поважати та захищати права дітей, включаючи уряд і державу (при розробці політики), а також технологічні компанії (у розробці, розробці та наданні технологій, продуктів і послуг ШІ). Захистом прав дитини за задумом (CRbD), стандартом, який слід завжди застосовувати, таким чином гарантуючи, що найкращі інтереси дітей завжди переважають, як це передбачено Конвенцією ООН про права дитини [2].

Системи штучного інтелекту мають заохочувати права дітей та підтримувати їх розвиток у всьому світі. Однак, враховуючи той факт, що все більше і більше рішень делегуються інтелектуальним системам, важливо зберігати критичну перспективу, щоб, на додаток до позитивних аспектів, наданих ШІ, належним чином перевірялися прибуткові ризики.

Як зазначено ЮНІСЕФ у своєму першому проекті Політичного керівництва щодо ШІ: «Хоча ШІ є силою інновацій і може підтримувати досягнення цілей сталого розвитку, він також створює ризики для дітей, зокрема їх конфіденційність, безпеку. Оскільки системи ШІ можуть працювати непомітно й у великих масштабах, ризик широкого виключення та дискримінації»[3]. Роль штучного інтелекту в житті дітей – від того, як діти грають, до того, як вони навчаються, до того, як вони споживають інформацію та дізнаються про світ, очікується експоненціальне зростання. Деяка кількість ініціативи почали відображати вплив штучного інтелекту на дітей. Таким чином, вкрай важливо, щоб зацікавлені сторони разом зараз оцінити ризики використання таких технологій і оцінити можливості використання штучного інтелекту, щоб максимізувати благополуччя дітей у продуманий і систематичний спосіб. У рамках цієї оцінки зацікавлені сторони повинні працювати разом, щоб скласти карту потенційного позитивного та негативного використання штучного інтелекту в житті дітей, а також розробити основу для штучного інтелекту, що ґрунтується на правах дитини, яка розмежує права та відповідні обов'язки для розробників, корпорацій, батьків і дітей у всьому світі.

Потенційний вплив штучного інтелекту на дітей заслуговує на особливу увагу, враховуючи підвищену вразливість та численні ролі, які штучний інтелект відіграватиме протягом життя людей які народжені в 21 столітті. Оскільки більшість базових технологій є власністю корпорацій, готовність і здатність корпорацій включати питання прав людини в розробку та використання такі технології будуть критичними. Уряди також повинні працювати з корпораціями, батьками, дітьми та іншим зацікавленим сторонам для створення політики, яка захищатиме права людини та пов'язані з ними інтереси дітей. Безсумнівно, системи штучного інтелекту, які впливають на дітей, прямо чи опосередковано, також повинні бути, як і будь-які системи штучного інтелекту, в першу чергу, орієнтованими на людину, як зазначається в Європейській комісії, яка прагне сприяти надійному ШІ: «Системи штучного інтелекту повинні бути орієнтованими на людину, спираючись на відданість їх використанню на службу людству та загальному благу, з метою покращення добробуту та свободи людини».

І не тільки в тих програмах ШІ, спеціально спрямованих на використання та споживання дітьми – також як

запобіжний захід проти потенційних ризиків, яким вони можуть піддатися. І весь штучний інтелект, який може прямо чи опосередковано впливати на дітей, має в першу чергу брати участь у їхніх правах та інтересах, на додаток до забезпечення їхніх найкращих інтересів та орієнтації на людину.

ШІ втілюється як доповнення до освітніх процесів, ніколи не замінюючи обміну людьми з викладачами та колегами. У цьому сенсі діти мають право на освіту, яка представляє собою знання та цінності в інтерактивний спосіб (через когнітивний та афективний обмін) через етичні цінності (свобода думки та пошук автономії); політичні цінності (права та обов'язки громадянина); естетичні цінності.

Діти – це особистості з еволюціонуючими здібностями, вони менш здатні повністю розуміти наслідки ШІ і часто не мають можливостей або засобів для повної передачі своїх поглядів, а також не мають відповідних захисників, які б їх підтримували. Беручи до уваги законодавче регулювання та регулювання ринку, включаючи обов'язки компаній щодо прав дітей, необхідно гарантувати спільні зусилля у побудові етичних принципів, а також враховуючи, що сама технологічна архітектура може принести інноваційні рішення. Так само, як це було успішно доведено через незліченну кількість досліджень і принципів у всьому світі, ШІ має бути таким заснований на людино-орієнтованому дизайні проектування, розробка та надання ШІ, який може прямо чи опосередковано впливати на дітей має завжди ставити на перше місце права та інтереси дітей-користувачів. ШІ, що прямо чи опосередковано впливає на дітей, у тому числі в освітньому процесі має завжди надавати пріоритет правам та інтересам дітей. У цьому сенсі слід завжди враховувати та застосовувати стандарт «Права дитини за проектом» (CRbD). Важливо, щоб найкращі інтереси дітей та щоб захистити право всіх дітей на приватність і на повний розвиток у пошуках своїх найкращих інтересів, виникає стандарт дизайну, орієнтованого на дитину, який підтримується сферою застосування Конвенції про права дитини, оскільки кожна дитина повинна бути здатними повністю розвинути свій потенціал.

Зокрема, стандарт CRbD для AI можна було б перевести у такі конкретні рекомендації для суб'єктів, які керують, розробляють та надають продукти та послуги за допомогою ШІ, які безпосередньо чи опосередковано впливають на дітей: 1) Інтегрувати положення Конвенції про права дитини; 2) Використовуйте міждисциплінарну перспективу для досягнення найкращих інтересів дитини; 3) Загальне прийняття найкращих технологій та політики; 4) Due diligence політики та стандартів громади; 5) Мінімізація даних; 6) повне володіння дітьми своїми даними; 7) Безкомерційні цифрові простори; 8) Підштовхувати техніку в найкращих інтересах дитини; 9) Норми безпеки; 10) Налаштування високої конфіденційності за замовчуванням; 11) Батьківський контроль та посередництво; 12) Право використовувати, грати та брати участь без

збору даних (опції, вільні від обробки даних дітьми); 13) Прийняття Оцінки впливу на захист даних дітей; 14) Використання даних без шкоди (обробка даних дітей повинна завжди відповідати їхнім найкращим інтересам); 15) Прозорість, доступність та розбірливість умов використання та політики конфіденційності; 16) Немає обміну даними. Крім усього цього, для всіх автоматизованих рішень за допомогою ШІ завжди важливо гарантувати їхню зрозумілість і підзвітність, особливо пояснювати, чому і як права дітей будуть захищатися і заохочуватися. І, нарешті, тому що не тільки батьки відповідають за захист дітей та їх найкращі інтереси: усе суспільство, включаючи приватних агентів, таких як технологічні бізнес-підприємства, цифрові платформи, програми, підключені пристрої, алгоритми, має надавати їм пріоритет. Це означає, що кожен розробник штучного інтелекту має переслідувати найкращі інтереси дітей та їхні права, навіть якщо їхній продукт чи послуга не призначені для використання дітьми чи опосередкованого впливу на них з першого погляду. У цьому сенсі необхідно розширити зусилля для демократизації переваг систем штучного інтелекту для дітей, а також для пом'якшення можливих ризиків, особливо в різних контекстах і для багаторазового розвитку дітей по всій планеті.

Висновки. Підсумовуючи, можна сказати, через дії, пов'язані з освітою та навчанням, ЄС підтримує громадян у набутті базового розуміння цифрових і новітніх технологій, які включають системи, керовані штучним інтелектом (ШІ). План дії цифрової освіти (DEAP), на (2021–2027) – це оновлена політика Європейського Союзу (ЄС). У рамках сприяння розвитку високоєфективної системи цифрової освіти DEAP передбачає розробку етичних принципів щодо ШІ та використання даних у викладанні та навчанні.

Права дітей необхідно заохочувати та впроваджувати від початку розвитку будь-якої системи ШІ, яка може вплинути на дітей, прямо чи опосередковано, до їх ефективного використання. Отже, важливо гарантувати права дитини шляхом створення систем штучного інтелекту, які впливають на дітей, виходячи з їхніх найкращих інтересів, щоб заохочення прав дітей, а також їх захист, було ефективним, створюючи реальний позитивний вплив на життя дітей, навіть якщо вони перебувають у ситуації сильної соціально-економічної вразливості. У випадку систем штучного інтелекту, які стосуються дітей, у тому числі для навчання, які використовуються ними або для них, їхні інтереси завжди мають переважати, і, у цьому сенсі, весь ШІ також повинен завжди на першому місці займати свої права та інтереси. Таким чином, окрім завдання гармонізації інновацій, ефективності та свободи бізнес-моделей із захистом прав людини, підзвітністю, зрозумілістю та прозорістю систем штучного інтелекту, є ще одна: знайти баланс, який гарантує найкращі інтереси дітей та їх особливих прав у всіх програмах, які не заборонені та можуть використовуватися ними або впливати на них, навіть опосередковано.

ЛІТЕРАТУРА

1. United Nations Children's Fund (UNICEF), November 2021. URL: <https://www.unicef.org/globalinsight/media/2356/file/UNICEF-Global-Insight-policy-guidance-AI-children-2.0-2021.pdf>
2. Convention on the Rights of the Child URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>
3. UNICEF, Policy guidance on AI for children DRAFT 1.0 | SEPTEMBER 202 URL: <https://www.unicef.org/globalinsight/media/1171/file/UNICEF-Global-Insight-policy-guidance-AI-children-draft-1.0-2020.pdf>
4. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0449>